

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 10.10.2012 nr 4-3-99-12
Õiguskantsler 30.10.2012 nr 9-2/121389/1204948

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja lisa 1 ning
tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 183 lg 1 lause 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-25-12 raames (tsiviilasi nr 2-12-14676) arvamust kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsiooni ning tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 183 lg 1 esimese lause vastavusest Eesti Vabariigi põhiseadusele (Põhiseadus või PS).

Leian, et:

- hagi esitamise ajal 12.04.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon oli vastuolus PS § 15 lõikes 1 ettenähtud igäühe kohtusse pöördumise õiguse ning §-s 11 sisalduva proportsionaalsuse põhimõttega osas, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 320 827,02 eurot tasuda riigilõivu 14 060,56 eurot,
- TsMS § 183 lg 1 lauses 1 sisalduv menetlusabi piirang on koostoimes hagi esitamise ajal 12.04.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 alusel arvatud riigilõivuga 14 060,56 eurot vastuolus PS § 15 lõikega 1 ja PS §-ga 11 osas, milles see välistab tsiviilkohtumenetluses menetlusabi andmise selles sättes märgitud kriteeriumitele mittevastavale Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule hagilt riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks ning
- TsMS § 183 lg 1 lauses 1 sisalduv menetlusabi piirang ei ole koostoimes Harju Maakohu 08.10.2012 määratud riigilõivuga 2700 eurot PS § 15 lg-ga 1 ja PS §-ga 11 vastuolus.

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt.

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (hagi esitamise 12.04.2012 seis)

§ 57. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[RT I, 16.05.2012, 3 - jõust. 07.05.2012 Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 30.12.2011, 4) § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 63 911 eurot 64 senti kuni 95 867 eurot 47 senti tuleb apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 5432 eurot 49 senti, ja osas, milles tsiviilasjas hinnaga 191 734 eurot 94 senti kuni 223 690 eurot 76 senti tuleb apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 9267 eurot 18 senti.]

[RT I, 25.06.2012, 1 - jõust. 20.06.2012 Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 447 381 eurot 53 senti kuni 511 293 eurot 18 senti tuleb hagiavalduselt tasuda riigilõivu 16 617 eurot 2 senti.]

[RT I, 25.06.2012, 2 - jõust. 20.06.2012 Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riigilõivuseaduse (RT I, 23.03.2011, 1; RT I, 02.03.2012, 5) § 57 lg 1 koostoimes lisa 1 viimase lausega osas, milles tsiviilasjas hinna puhul üle 639 116 euro 48 senti tuleb hagiavalduselt tasuda riigilõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 95 867 eurot 47 senti.]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
319 558,24	12 782,32
383 469,89	14 060,56

Tsiviilkohtumenetluse seadustik

§ 183. Juriidilisele isikule ja pankrotivõlgnikule menetlusabi andmise piirangud

(1) Juriidilistest isikutest võib menetlusabi oma eesmärkide saavutamiseks taotleda üksnes tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantud või sellega võrdsustatud mittetulundusühing või sihtasutus, mille asukoht on Eestis või mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis, kui taotleja põhistab, et ta taotleb menetlusabi keskkonnakaitse või tarbijakaitse valdkonnas või muud ülekaalukat avalikku huvi arvestades paljude inimeste seadusega kaitstud õiguste võimaliku kahjustamise vältimiseks ja ta ei suuda eeldatavasti menetluskulusid oma vara arvel katta või suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena. Muule välismaisele juriidilisele isikule antakse menetlusabi üksnes välislepingu alusel. [RT I, 21.04.2011, 16 - jõust. 12.04.2011 Riigikohtu üldkogu otsus tunnistas põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 183 lg 1 esimese lause osas, milles see välistab tsiviilkohtumenetluses menetlusabi andmise selles sättes märgitud kriteeriumitele mittevastavale Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks.]

[...]

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluste sätete asjassepuutuvus

1. Harju Maakohtu arvates on asjassepuutuvateks säteteks hagi esitamise hetkel 12.04.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1, mis nägid ette riigilõivu määra hagi esitamiseks, ning TsMS § 183 lg 1 ls 1, mis näeb ette piirangu menetlusabi saamiseks sättes nimetatata eraõiguslikule juriidilisele isikule.
2. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral.
3. Praegusel juhul tuleneb esiteks 14 060,56 euro suuruse riigilõivu tasumise kohustus hagi esitamise hetkel 12.04.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 lisa 1 koostoime regulatsioonist, mis määras, kui suurt riigilõivu tuleb maksta 320 827,02 eurot maksva hagi eest tsiviilasjas. Kui nimetatud normid oleksid Põhiseadusele mittevastavad, hagilt 14 060,56 euro suurust riigilõivu tasuda ei tuleks. Seega on praegusel juhul asjassepuutuvaks sätteks hagi esitamise hetkel 12.04.2012 kehtinud § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoimes osas, milles nähti ette kohustus tasuda tsiviilasja hinna puhul 320 827,02 eurot hagi esitamiseks riigilõivu 14 060,56 eurot.
4. Riigikohtu 12.04.2011 otsuses [2-1-062-10](#) asus kohus seisukohale, et riigilõivu tasumise kohustuse ettenägevad ja eraõiguslikele juriidilistele isikutele menetlusabi andmist piiravad sätted moodustavad ühtse regulatsiooni (otsuse p 57.2). Nii sõltub hinnang menetlusabi andmise piirangule konkreetse riigilõivu suurusest, mistõttu on asjassepuutuvaks ka norm, mis määratleb riigilõivu suuruse arvutamist.
5. Teiseks tulenebki konkreetse kohtuasja puhul menetlusabi andmise piirang TsMS § 183 lg 1 esimesest lausest, mis piirab hagi esitamiseks menetlusabi andmise üksnes sättes nimetatud eraõiguslike juriidiliste isikutele (samas on Riigikohtu 12.04.2011 otsust [2-1-062-10](#) arvestades võimalik anda Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule menetlusabi apellatsioonkaebuse esitamiseks). TsMS § 183 lg 1 ls 1 kui asjassepuutuva normi Põhiseadusega vastuolu ja kehtetuse korral osas, milles see välistab äriühingule menetlusabi andmise, saaks kaaluda hagejale menetlusabi andmist tema soovitud viisil ja seega ka menetlusabi andmise taotluse rahuldada.
6. Harju Maakohus algatas põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 9 lg 1 järgi. Lisaks määras kohus oma 08.10.2012 määruses kohtu hinnangul põhiseaduspäraseks riigilõivu määraks 2700 eurot. Kohus lähtus riigilõivu suurust kindlaks määra alates 01.07.2012 kehtima hakanud riigilõivuseaduse analoogsest lõivumäärast.¹ Lisaks rahuldab kohus osaliselt hageja menetlusabi taotluse ning võimaldas tasuda kohtu määratud riigilõivu 2700 eurot osamaksetena 3 kuu jooksul.
7. 08.10.2012 kohtumääruse resolutsioonist nähtuvalt ei algatanud kohus TsMS § 183 lg 1 ls 1 menetlusabi piirangu põhiseaduslikkuse järelevalve menetlust mitte asjassepuutuva riigilõivuseaduse normi alusel (kirja p 3) arvutatud riigilõivu määra kontekstis 14 060,56 euro tasumiseks, vaid tegi seda kohtu enda määratud riigilõivumäära 2700 euro tasumiseks.

¹ [Riigilõivuseaduse, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus](#)

8. Eeltoodud asjaolust tulenevalt tuleb kaaluda, kas menetlusabi küsimuses lugeda asjassepuutuvaks normiks TsMS § 183 lg 1 ls 1 koostoimes hagi esitamise hetkel kehtinud riigilõivuseaduse alusel arvatud riigilõivumääraga 14 060,56 eurot või koostoimes Harju Maakohtu 08.10.2012 määratud riigilõivumääraga 2700 eurot. Käsitlen oma arvamuses mõlemat.
9. Riigikohus on varasemalt selgitanud, et kirja punktis 6 kirjeldatud kohtu tegevus on õigustatud vajadusest tagada menetlus mõistliku aja jooksul ja võimaldada kohtuasja edasi menetleda ning jõuda ka tsiviilasjas põhimenetluses sisulise lõpplahendini. Samas on Riigikohus möönnud, et kuigi olukord, kus kaebuselt pole enne menetlusse võtmist riigilõivu tasutud, on ületatav, tuleks seda siiski vältida, kuna see ei taga menetlusosalisele mh selgust selles, kui palju on vaja kaebuse esitamisel riigilõivu maksta, ja ei võimalda sellest tulenevalt otsustada, kas loobuda kaebuse esitamisest või mitte.²
10. Eelmises lõigus nimetatud Riigikohtu konservatiivset seisukohta ei toeta siiski viimase aja kohtupraktika, kus madalama astme kohtud on samaaegselt seaduse põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisega ise määranud nende hinnangul põhiseaduspärase suurusega riigilõivu määra ja seda enne Riigikohtu lõplikku seisukohta. Minu hinnangul on selline kohtupraktika kaugenenud seadusandja määratletud põhimõttest, mille kohaselt on riigilõivu suurus küll kohtumenetluse käigus korrigeeritav, kuid selle nõudmine ja tasumine enne asja sisulist lahendamist seadusandja määratud suuruses (PS § 113) on seaduse absoluutne nõue ja sellisena menetlusosalistele ettenähtav ning nende võrdset kohtlemist tagav.³ Seejuures tuleb nõuda Põhiseadusega kooskõlas oleva riigilõivusumma tasumist.
11. Möönan samas, et juhul, kui madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv on mõõdupärase suurusega (on hagi esitamise hetkel majanduslikult põhjendatud ja eesmärgipärane), võib mõista kohtu aktiivsust ja menetlusökonomilist kaalutlust jätkata kohtumenetlust vaatamata põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisele. Täielikult probleemivabaks ma sellist madalama astme kohtute väljakujunenud praktikat siiski ei pea; seda nendel juhtudel, kui tekib kahtlus kohtu määratud nn uue riigilõivu määra põhiseaduspärasuses (nt juhul, kui see erineb märkimisväärselt alates 01.07.2012 jõustunud varasemaga võrreldes tunduvalt väiksemast riigilõivu määrast või määrast, mille suuruse on Riigikohus varasemalt lugenud ülemäära kõrgeks). Nii pean võimalikuks lahendust, kus kas konkreetsel või muul sarnasel juhtumil võib Riigikohus lõpuks leida, et ka madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv ei ole põhiseaduspärase suurusega (või siis leida, et asjassepuutuva riigilõivu suurus või menetlusabi andmise piirang on siiski põhiseaduspärane).

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus Põhiseadusele

2.1. RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsiooni vastavus Põhiseadusele

12. Harju Maakohtu algatatud konkreetne normikontroll on põhjendatud juhul, kui Põhiseadusega on vastuolus hagi esitamise hetkel (12.04.2012) kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 koostoime regulatsioon osas, mille kohaselt oli tsiviilasja hinna puhul 320 827,02 eurot hagi esitamisel riigilõivu määr 14 060,56 eurot.

² RKPJKo 01.11.2011 [3-4-1-17-11](#), p 18.

³ Välja arvatud riigilõivuseaduses ettenähtud lõivu tasumisest vabastamise juhud.

13. Meenutan, et esitasin 15.08.2012 Riigikohtule arvamuse [9-2/121094/1203853](#) regulatsiooni kohta, mis nõudis 350 000 eurot maksva hagi esitamisel riigilõivuna 14 060,56 euro tasumist. Asusin viidatud arvamuses seisukohale, et konkreetsel juhul oli riigilõivu suurust ettenägev õiguslik regulatsioon PS § 15 lg 1 lausega 1 ning PS §-ga 11 vastuolus. Teatavasti tunnistas Riigikohus oma 18.10.2012 otsusega [3-4-1-15-12](#) riigilõivuna 14 060,56 eurot ettenägeva normi (01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud redaktsioonis) põhiseadusevastaseks.
14. Kuna põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr [3-4-1-15-12](#) taotlus on kokkulangev praeguses kohtuasjas esitatud põhiseaduslikkuse järelevalve taotluse põhistusega, ning esimese suhtes võttis põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium seisukoha 18.10.2012 otsuses, siis ei pea ma vajalikuks ei minu 15.08.2012 arvamuses ega ka Riigikohtu 18.10.2012 otsuses esitatud motiive korrata. Leian, et praegusel juhul oli hagi esitamise ajal 12.04.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 vastuolus Põhiseaduse §-dega 15 ja 11 osas, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 320 827,02 eurot tasuda riigilõivu 14 060,56 eurot, ning mis on juba eelmärgitud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsusega põhiseadusevastaseks tunnistatud.

2.2. TsMS § 183 lg 1 lause 1 vastavus Põhiseadusele

15. Oma 12.04.2012 menetlusabi taotluses soovis hageja 14 060,56 euro (mitte aga kohtu määratud 2700 euro) suuruse riigilõivu tasumisest täielikku või osalist vabastamist ja tasumisele kuuluva riigilõivu maksmise võimaldamist osamaksetena. Harju Maakohus algatas menetlusabi piirangu põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse aga kohtu enda määratud riigilõivumäära 2700 euro tasumise kohustuse kontekstis.
16. Harju Maakohtu algatatud konkreetne normikontroll on põhjendatud juhul, kui Põhiseadusega on vastuolus TsMS § 183 lg 1 esimene lause, mis piirab hagi esitamiseks menetlusabi andmise üksnes sättes nimetatud eraõiguslike juriidiliste isikutele.
17. Üldise märkusena pean oluliseks juhtida tähelepanu tänasele menetlusabi liigsele detailiseeritusele ning keerukusele. Kui eesmärgiks on võimaldada puudust kannatavatele isikutele juurdepääs kohtumenetlusele ja seeläbi saada oma õigustele kaitset, siis viimaste aastate praktika näitab, et menetlusabi süsteem on muutnud justkui iseseisvaks ja põhivaidluse lahendamist mittetoetavaks instrumendiks. Lihtsa ja aega mittenõudva otsuse asemel – menetlusabi anda või mitte anda – takerdub kohus aeganõudvasse kuudepikkusesse menetlusse. Leian, et selline praktika ei soodusta lõppastmes ei menetlusökonomiat ega ka menetlusosaliste õiguste ja huvide parimat kaitset. Tekkinud olukorras peaks seadusandja kaaluma kogu menetlusabi süsteemi ülevaatamist ja korrastamist.⁴
18. Mulle Põhiseadusega antud abstraktse normikontrolli pädevuse raames analüüsin järgnevalt, kas menetlusabi piirang on põhiseaduspärane a) asjassepuutuva riigilõivuseaduse normi alusel arvutatud riigilõivu 14 060,56 euro tasumisel ning b) Harju Maakohtu 08.10.2012 määratud riigilõivu 2700 euro tasumisel.

a) TsMS § 183 lg 1 ls 1 põhiseaduspärasus koostoimes RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 alusel arvutatud riigilõivuga 14 060,56 eurot

⁴ Vt ka õiguskantsleri 05.03.2012 kiri [18-2/120307/1201015](#) justiitsministrile, p 4.

19. Meenutan, et Riigikohus tunnistas oma 12.04.2011 otsusega [2-1-062-10](#) Põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks TsMS § 183 lg 1 esimene lause osas, milles see välistas tsiviilkohtumenetluses menetlusabi andmise selles sättes märgitud kriteeriumitele mittevastavale Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks. Seda olukorras, kus kohus pidas Põhiseadusega kooskõlas olevaks 19 173,49 euro suuruse riigilõivu tasumise kohustust. Kohus leidis, et regulatsioon on sobivaks abinõuks nii menetlusosaliste õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu tagamiseks kui ka menetlusökonoomia eesmärgi täitmiseks; vajalik abinõu menetlusökonoomia eesmärgi täitmiseks, kuid mittevajalik menetlusosaliste õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgi saavutamisel, kuna sama tulemuse annab riigilõivu osamaksetena tasumise võimaldamine, mis oleks isikut vähem koormav. Lisaks asus kohus seisukohale, et piirang ei ole mõõdukas abinõu menetlusökonoomia eesmärgi täitmiseks. Samas tuleb silmas pidada, et Riigikohus pidas menetlusabi aluste laiendamist õigustatuks üldises kõrgete riigilõivude olukorras. Nii asus kohus seisukohale, et kuigi 2 019 230,77 euro (31 500 000 krooni) suuruse hinnaga tsiviilasjalt 19 173,49 euro suuruse riigilõivu tasumise kohustus on iseenesest põhiseaduspärane, ei saa lugeda mõõdukaks, et selle summa maksmiseks ei ole hagejal põhimõtteliselt võimalik saada menetlusabi. Tegemist oli sedavõrd suure riigilõivuga, et see võis takistada ka enda majandushuvides tegutsevat äriühingut ebaproportsionaalselt oma õiguste teostamiseks edasikaebeõigust kasutamast. Seetõttu luges Riigikohus toonast lõivusüsteemi arvestades apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise kohustuse täitmiseks menetlusabi saamise võimaluse puudumise Eesti eraõiguslike juriidiliste isikute jaoks ebamõõdukaks ja lubamatuks.
20. Leian, et ka 14 060,56 euro näol on tegemist sedavõrd suure riigilõivuga, et see võib takistada ka enda majandushuvides tegutsevat äriühingut ebaproportsionaalselt oma õiguste teostamiseks kohtusse pöördumise õigust kasutamast. Seetõttu laienevad ka praegusele juhtumile eelmises punktis väljatoodud kohtuotsuse kaalutlused. Veelgi enam, silmas tuleb pidada, et erinevalt 12.04.2011 otsuses [2-1-062-10](#) vaidluse all olnud edasikaebeõigusest (PS § 24 lg 5, lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigus, otsuse p 38) on praegusel juhul tegemist esimese astme kohtusse pöördumise õigusega (PS § 15 lg 1 ls 1) ehk ühe Põhiseadusega kõrgeimat kaitset vajava õigusega.
21. Seetõttu leian, et TsMS § 183 lg 1 lauses 1 sisalduv menetlusabi piirang on koostoimes RLS § 57 lg 1 ja lisa 1 alusel arvutatud riigilõivuga 14 060,56 eurot PS § 15 lg-ga 1 ja PS §-ga 11 vastuolus
- b) TsMS § 183 lg 1 ls 1 põhiseaduspärasus koostoimes Harju Maakohtu 08.10.2012 määratud riigilõivu määraga 2700 eurot*
22. Harju Maakohus määras 08.10.2012 kohtu hinnangul põhiseaduspäraseks riigilõivu suuruseks 2700 eurot. Arvestades, et tegemist on ca seitse korda väiksema summaga kui Riigikohtu eeltoodud 12.04.2011 otsuse puhul, ei kehti selle käsitletud praegusele juhtumile samas mahus. Seetõttu võib ka enam eeldada, et üldreeglina peaks juriidiline isik majandama oma tegevust viisil, mis võimaldab osalemist õiguskäibes, sh arvestama riigilõivu tasumisega kui paratamatu osaga oma majandustegevuse kuludest. Oma 12.04.2011 otsuses [2-1-062-10](#) nõustus kohus põhimõtteliselt seisukohaga, et vähemalt äriühingu õigussubjektsus on seotud piisava vara olemasoluga. Seega tunnustatakse õiguskorras äriühingu olemasolu põhimõtteliselt üksnes juhul, kui ta on suuteline oma eesmärgi ja ülesandeid täitma omal jõul, mistõttu juriidiline isik peab teatavas mõttes võtma enda peale oma tegevusega seotud majandusriski, mis jääb ainuüksi tema enda kanda, sh ka kohtumenetluses (p 57.1).

23. Nii nagu riigilõivu tasumist, nii õigustab ka menetlusabi mitteandmist mh menetlusökonoomia. Kui menetlusabi anda ei ole võimalik, jääb ära ka kohtumenetluse aja kulutamine juriidilise isiku majandusseisu (sh selle edasise perspektiivi) kontrollimisele ning kohus saab tegeleda nn põhiasja lahendamisega. Lisaks suunavad menetlusabi andmise piirangud ettevõtjat normaalselt majandama ja ise toime tulema ning ühiskondliku (maksumaksjate) raha kasutamist avalikest (mitte eraõigusliku isiku majandus-) huvidest lähtuvalt.⁵
24. Menetlusabi kui riigi antava abi andmisel tuleb silmas pidada, et see on juriidilise isiku jaoks põhjendatud üksnes juhul, kui lisaks erahuvile on olemas ka avalik huvi (nt kasumit mitteteeniv mittetulundusühing keskkonnakaitse või tarbijakaitse valdkonnas) või riigi huvi toimiva ärikeskkonna olemasolust. Seetõttu on seadusandja tahteks on olnud võimaldada menetlusabi üldreeglina inimestele ning ainult erandlikel juhtudel juriidilistele isikutele ning seda ainult juhul, kui tegemist on avaliku huvi kaitsmisega või poolte õiguste tagamisega pankrotimenetluses.⁶
25. Oma 12.04.2011 lahendis leidis Riigikohus, et TsMS § 183 lg 1 ls 1 piirang on apellatsioonistme kohtus menetlusökonoomia saavutamiseks nii sobiv kui ka vajalik piirang. Leian, et antud seisukoht kehtib ka praegusel juhul esimese astme kohtus. Nii taandub põhiküsimus piirangu mõõdukusele. Otsustavaks tuleb pidada isiku tegelikku võimalust või võimatust kohtusse pöördumise õigust kasutada (ning selleks vajalikke vahendeid ehk 2700 eurot hankida). Kohtusse pöördumise õigus kaalub menetlusökonoomia üles üksnes juhul, kui sääst menetlusökonoomias saavutatakse sellega, et isikul puudub üldse reaalne võimalus oma kaalukaid põhiõigusi kohtus kaitsta. Selles samas, 12.04.2011 lahendis märkis Riigikohus: „Kuigi äriühingu õigussubjektsus on seotud piisava vara olemasoluga (asutamis- ja kapitalinõuded, pankrotiregulatsioon), tuleb tema edasikaebevõimalusi hinnates silmas pidada, et äriühingu normaalne toimimine ja majandustegevus on moonutatud, kui oma õiguste kaitsmiseks kohtus tuleb enne vaidluse sisulist arutamist müüa ulatuslikult vara, võtta laenu suures ulatuses või riskida majandusraskustesse sattumisega.“ (p 57.3).
26. Eeltoodut arvestades tuleb juriidilisele isikule anda menetlusabi siis, kui kohtuasja mõõde ületab ainult selle juriidilise isiku majandushuvid või kui riigilõivu suuruse mõju tema tegevusele on märkimisväärne (nt kui äriühing võtab riigilõivu tasumiseks laenu, mis toob kaasa maksevõimetuse ja pankrotiavalduse esitamise kohustuse). Lisaks äriühingule endale võib arvestada ka asja suhtes varalist huvi omavaid isikuid nagu juriidilise isiku liikmed, osanikud või aktsionärid. „Juriidilise isiku kui õigusliku abstraktsiooni taga on osaluse või liikmesuse kaudu üldjuhul teised isikud, kes vähemalt äriühingute korral on juriidilist isikut puudutavas kohtumenetluses majanduslikult huvitatud selle kohtuvaidluse tulemustest. Majanduslikku huvi saab eelkõige eeldada äriühingu osanike ja aktsionäride puhul, aga ka nt korteriühistu liikmete korral. Ka EIK ei ole välistanud osanikelt täiendavate sissemaksete tegemise nõuet äriühingule määratud riigilõivu tasumiseks, kui nad oleksid selleks suutelised (vt *Teltronic-Catv vs. Poola*, 59). Nt ka Euroopa Kohtu teise koja otsuses kohtuasjas *Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH vs. Bundesrepublik Deutschland* leiti, et menetlusabi andmisel võib arvesse võtta ühingu osanike rahalist suutlikkust ja nende võimalust saada kokku hagi kohtusse esitamiseks vajalik summa.“⁷

⁵ Vt õiguskantsleri 26.09.2011 [ettekanne nr 3](#) Riigikogule kõrgetest riigilõivudest, p 93.

⁶ Vt rohkem õiguskantsleri 26.09.2011 [ettekanne nr 3](#) Riigikogule kõrgetest riigilõivudest.

⁷ RKÜKo 12.04.2011 [2-1-062-10](#), p 62.3.

27. Küsimus riigilõivu proportsionaalsusest tõusetub juhul, kui selle suurus ületab teatud ühiskonna taluvuse piiri või on konkreetse juhtumi asjaoludel liiga kõrge.
28. Hinnang sellele, kas TsMS § 183 lg 1 ls 1 piirang menetlusabi andmisest eraõiguslikele juriidilistele isikutele on ülemäärane või mitte, sõltub suuresti ka sätte rakenduspraktikast alates 01.07.2012 jõustunud riigilõivude kontekstis. Käesoleval ajal ei ole mulle teada statistikat, mis kinnitaks eraõiguslike juriidiliste isikute suutmatust tasuda *ca* 2700 euro suurust riigilõivu.
29. 2700 euro näol on tegemist summaga, mis on võrreldav osakapitali suurusega ([äriaseadustiku](#) § 136). Samuti on tegemist kolmekordse 2012.a Eesti keskmise palgaga.⁸ Minu hinnangul ei ole tegemist 2012.aastal Eesti (äri)ühiskonna jaoks ülemäära suure summaga, mille tasumine oleks valdavatele äriühingutele võimatu. Kahtlemata on 2700 euro näol tegemist summaga, mis võib mõjutada igapäevast majandustegevust ning sundida äriühingut kohtusse pöördumist kaaluma, kuid see asjaolu ei muuda menetlusabi andmise piirangut automaatselt põhiseadusevastaseks. Lisaks tuleb arvestada, et õigusvaidluse lõpus tasub kantud kohtukulud, sh tasutud riigilõivu see pool, kelle kahjuks otsus langetati (v.a TsMS § 190 lg 7 erandid).
30. Praegusel juhul nähtub äriregistri teabesüsteemist, et hageja Roosaare Turismitalu OÜ asutajaks on OÜ Kermon Invest ning et hagejal on 2 juriidilisest isikust osanikku (OÜ Oldsmart ja OÜ Waldstock). Mõõnan, et minu käsutuses olevad andmed äriühingute täielikust majandusseisundist on puudulikud, kuid ma ei saa tõsikindlalt väita, et nii hageja osanikel kui ka nende tegevust juhtivatel ja korraldavatel füüsilistel isikutel on 2700 euro suuruse riigilõivu tasumine võimatu.
31. Märgin lisaks, et äriühingute riigilõivust vabastamine ei ole täielikult välistatud. Kui äriühing on seaduses sätestatud viisil tõendatult maksujõuetu (pankrotis), siis on võimalik ta ka vabastada riigilõivu tasumisest TsMS § 183 lg 2 alusel. Samuti on menetlusabi õigus saada TsMS § 183 lõikes 1 nimetatud juriidilistel isikutel (tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantud või sellega võrdsustatud mittetulundusühing või sihtasutus, mille asukoht on Eestis või mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis, kui taotleja põhistab, et ta taotleb menetlusabi keskkonnakaitse või tarbijakaitse valdkonnas või muud ülekaalukat avalikku huvi arvestades paljude inimeste seadusega kaitstud õiguste võimaliku kahjustamise vältimiseks ja ta ei suuda eeldatavasti menetsluskulusid oma vara arvel katta või suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena). Kogu TsMS §-st 183 nähtub, et seadusandja on piirangu kehtestamisel erinevaid väärtusi ja asjaolusid kaalunud ning välistanud teadlikult normis nimetamata eraõiguslike juriidiliste isikud menetlusabi saajate ringist.
32. Seetõttu leian, et TsMS § 183 lg 1 lauses 1 sisalduv menetlusabi piirang ei ole koostoimes Harju Maakohtu 08.10.2012 määratud riigilõivuga 2700 eurot PS § 15 lg-ga 1 ja PS §-ga 11 vastuolus.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

⁸ Statistikaameti [29.10.2012 andmed](#): „Keskmine brutokuupalk oli 2012. aasta II kvartalis 900 eurot“.